

Science
Conference
2026

13–14 Feb 2026

International **scientific and practical conference**

- 1. Scientific technologies**
- 2. Economy**
- 3. Finance**
- 4. Mathematical analysis**
- 5. Technical sciences**
- 6. Pedagogy**
- 7. Psychology**
- 8. Philosophy**
- 9. Natural Sciences**

zenodo

OpenAIRE | EXPLORE

www.d-pressa.com

International scientific and practical conference

Part 1
February 2026

Collection of Scientific Works

© International scientific and practical conference. 2026.

INKLYUZIV TA'LIMNING PSIXOLOGIK MUAMMOLARI

Sanayev Alisher Komiljon o'g'li

Oriental Universiteti

Uzluksiz ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi

alisher.sanayev@inbox.ru +998936484410

Begmatova Kamola Baxromovna, Abdullayeva Afruza Umid qizi

Oriental Universiteti talabalari

Annotatsiya. Ushbu maqolada biz O'zbekistondagi ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni joriy etish muammolarini tasvirlab berdik. Biz quyidagi psixologik muammolarni o'rganib chiqdik va tavsifladik. o'qitish sur'ati va bilim miqdori, chunki nogiron bolalar uchun maxsus bo'lmagan tuzatish muassasalarida belgilangan sur'atda o'qish qiyin bo'ladi. Ko'rib chiqilgan va tavsiflangan muammo bu imkoniyati cheklangan bolalar va sog'lom bolalar o'rtasidagi psixologik munosabatlarni o'rnatishdir.

Kalit so'zlar: nogiron bolalar, inklyuziv ta'lim, tyutor, qo'llab-quvvatlash, shaxsga yo'naltirilgan psixologik yondashuv, psixologik rivojlanish, ta'lim xizmatlari.

Zamonaviy dunyoda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi mamlakatning barcha fuqarolari uchun ta'lim olish uchun teng huquqga ega ekanligini beradi. Ammo imkoniyati cheklangan shaxslar ta'lim olish huquqlarini amalga oshirishda alohida e'tiborga muhtoj. Imkoniyati cheklangan maqomiga ega bo'lgan fuqarolar toifasida ta'lim dasturlarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin bo'lgan psixologik, jismoniy, aqliy nuqsonlar bo'lishi mumkinligi sababli, ularning ta'lim olishi uchun maxsus sharoitlar yaratilishi kerak.

Prezident Shavkat Mirziyoevning BMT inson huquqlari bo'yicha kengashi 46-sessiyasidagi nutqida strategik yo'nalishlar, jumladan, nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konventsiyani ratifikatsiya qilish masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Butun dunyoda qariyb 1 milliardga yaqin nogironligi bo'lgan shaxslar borligi haqida o'ylab, fikr yuritsak, bu nihoyatda ahamiyatli tashabbus ekaniga amin bo'lamiz.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030- yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoniga muvofiq O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirish hamda ularga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash maqsadida qaror qabul qilingan [1].

Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanish darajasi, imkoniyatlari, xususiyatlari va qobiliyatlariga ko'ra maxsus yoki umumiy ta'lim tizimida ta'limni amalga oshirish maqsadida inklyuziv ta'lim tizimi amalga oshirilmoqda [2].

Ammo bizning fikrimizcha, bu muassalar haqiqiy jamiyatda shaxsning to'liq psixologik mavjud bo'lishga imkon bermaydi. Chunki imkoniyati cheklangan shaxslar qolaversa bolalar nafaqat ta'lim olishlari, balki tengdoshlari bilan ham muloqot qilishlari, psixologik jihatidan o'zlarini boshqarishlari kerak. Inklyuziv ta'lim bu vazifani uddalay oladi, chunki inklyuziv ta'limning asosiy maqsadlaridan biri imkoniyati cheklangan bolani ijtimoiy hayotga

psixologik tomonidan jalb qilishdir. Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarga boshqa bolalar bilan teng ravishda ta'lim muassasasida qatnashish imkonini beradi.

E.M.Pudova, I.V.Potapova ta'kidlaganidek, "psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimi-bu barcha bolalarni, shu jumladan imkoniyati cheklangan va nogiron bolalarni qo'llab-quvvatlash va psixologik yordam berishning maxsus madaniyati bo'lib, rivojlanish, o'qitish, tarbiyalash ijtimoiylashuvi va muammolarini hal qilish uchun ta'lim muhitida bolaning uyg'un psixologik rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Psixologik va pedagogik yordam ko'rsatish uchun o'qituvchi maktabning ta'lim sohasidagi turli mutaxassislar (o'qituvchilar, psixologlar, logopedlar, ijtimoiy va tibbiyot xodimlari) bilan hamkorlik qilishi kerak, bu ta'lim jarayonida psixologik va pedagogik yordamni sub'ektlarning muvofiqlashtirilgan fanlararo o'zaro ta'siriga tayanadigan murakkab texnologiyaga aylantiradi" [3].

Inklyuziv ta'lim muhitini tashkil etishning asosiy tamoyili jamoaviy ish uslubidir. Mutaxassislar, o'qituvchilar, ota-onalar har bir bola uchun faoliyatning maqsad va vazifalarini birgalikda qurish, bolaning xususiyatlarini, uning imkoniyatlarini, ijtimoiy-pedagogik rivojlanishda va o'zlashtirishda bo'shliq bo'lmasligi uchun harakatni birgalikda muhokama qilishni o'z ichiga olgan yaqin munosabatlarda (jamoaviy asosda) ishlashlari kerak. [4].

Biz eslatib o'tmoqchi bo'lgan navbatdagi muammo bu o'qitish tezligi va sog'lom bolalar va imkoniyati cheklangan bolalar uchun mavjud bo'lgan bilimlar miqdori. Bizning fikrimizcha, nogiron bola keraksiz stressni boshdan kechirmasligi, shuningdek, olingan ko'nikma va qobiliyatlarni saqlab qolishi uchun u o'zining individual imkoniyatlariga mos keladigan ijtimoiy psixologik muhitda bo'lishi kerak.

Imkoniyati cheklangan bolalar va sog'lom bolalar o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish ham muammo hisoblanadi. Shuningdek, hissiy zo'riqish, sog'lom bolalarning rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga salbiy munosabati orqali namoyon bo'ladigan qiyinchiliklar paydo bo'lishi ehtimoli mavjud. Ammo aksariyat hollarda sog'lom bolalar emas, balki ularning ota-onalari aybdor, chunki ular inklyuziv ta'lim jarayoniga tayyor emaslar va ko'plab ota-onalar o'z farzandlarining imkoniyati cheklangan bolalar bilan birgalikdagi ta'limi olishiga qat'i qarshi munosabatda bo'lishadi.

Agar boshqa tomondan qarasak, inklyuziv ta'lim sog'lom bolalarda hamdardlik va bag'rikenglikni shakllantirishi mumkin. Shuni ta'kidlashni istardikki, inklyuziv ta'lim sog'lom bolalar va imkoniyati cheklangan bolalar o'rtasidagi ta'lim guruhidagi ierarxik ko'rinishlarni ham kamaytiradi, bu yosh avlodni bezorilik, agressivlik, xudbinlik kabi salbiy psixologik muammodan qutqarishga yordam beradi.

Inklyuziv ta'limni joriy etishda yuzaga keladigan muhim muammo bu ta'lim muassasalarida maxsus tibbiy yordamning yetishmasligi. Aksariyat maktablar va universitetlarda imkoniyati cheklangan bolalar uchun uydan ta'lim muassasasiga borib kelishi uchun mumkin bo'lgan maxsus transport yo'q. Ko'pgina ta'lim muassasalarida nogironlar aravachasida odamlarning qulay harakatlanishi uchun sharoitlar mavjud emas.

Yuqorida tavsiflangan muammoga qo'shimcha ravishda, inklyuziv ta'lim muhitida ishlaydigan mutaxassislarning yetishmasligi ham mumkin. ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni amalga oshirishda tyutor sifatida xizmat ko'rsatadigan kadrlar yetishmasligi yuzaga chiqmoqda. Shuningdek, o'qituvchilar inklyuzivlikda ishlashni boshlashdan oldin, ular imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashga asoslangan maxsus, asosan psixologik dasturlarda qayta tayyorlashdan o'tishlari kerak. Qayta tayyorlash kurslari yordamida o'qituvchilar nafaqat imkoniyati cheklangan bolalarning ta'limi haqida ma'lumotga ega

bo'ladilar, balki bolalarga maxsus shaxsga yo'naltirilgan psixologik yondashuvni ham topa oladilar.

Yuqoridagilardan xulosa qilishimiz mumkinki, inklyuziv ta'limni O'zbekistonda joriy etish oson ish emas, lekin uni amalga oshirish mumkin. Inklyuziv ta'lim muhitini yaratish jarayonida muammolar, shu jumladan psixologik, uslubiy va huquqiy bazaning yetishmasligi, inklyuziv ta'lim dasturlarini amalga oshirishga qodir bo'lgan va imkoniyati cheklangan bolalarga shaxsga yo'naltirilgan psixologik yondashuvdan foydalanadigan o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini o'zgartirish zarurati bilan birga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vlasova T.A., Pevzner M.S. Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar haqida o'qituvchi. - M., 1980.
1. L.R.Muminova, R.Sh.Shomaxmudova, Z.M.Axmedova. "Inklyuiziv ta'lim" o'quv qo'llanma. Toshkent, 2019.
2. Nurmuhamedova L.Sh. Nogiron bolalarning huquqiy asos-lari va ilmiy-nazariy masalalari. Defektolog kadrlarni tayyorlash jarayoniga innovatsion ta'lim texnologiyalarini tadbiq etish: muam-molar va istiqbollar. T., 2014.
3. R.Shomaxmudova, D.To'laganova, A.Berdiyeva. Jismoniy tarbiya muammolari bolgan bolalar bilan inklyuziv va mahsus ta'lim tizimida olib borilishi mumkin bo'lgan tuzatish pedagogik ishlar. Toshkent: XT "Ro'zegov O.Zh.", 2017.
4. Kamolov D. R. O. G. L. O'zbekistonda demokratiya va axloqning zamonaviy muammolari va yechimlari //Academic research in educational sciences. – 2022. – T. 3. – №. NUU Conference 2. – C. 348-352.
5. Kamolov D. GLOBALIZATION PHENOMENON AND GLOBALISM //Journal of Contemporary World Studies. – 2023. – T. 1. – №. 1. – C. 4-9.
6. Kamolov D. ON THE WAY TO THE DIGITAL EDUCATION SYSTEM OF UZBEKISTAN. – 2023.
7. Dostonbek K. SPIRITUAL AND MORAL ENVIRONMENT OF SOCIETY //Social science and innovation. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 128-133.